

WAAR ZULLEN WE ONZE HOOP OP VESTIGEN?

HET GEBED VAN JONA

Serie Water

Toen we laatst met een groepje van hier bij de Benedictijnen in Doetinchem op bezoek waren, moest ik denken aan de abt die daar vroeger was, Cees Tholens, die uittrad om in Amsterdam een soort stadsmoonnik te worden. Hij kwam graag in de Dominicus en woonde ook een periode in India in een heel andere benedictijngemeenschap waar Hindoes en Christenen elkaar ontmoetten. Later kwam ik daar ook en een van de mooiste herinneringen aan die gemeenschap is het mediteren vlak voor zonsopgang in het donker nog, waarbij je op de totaal uitgedroogde en gescheurde rivierbedding je een plek zocht om het licht af te wachten, dat in de vroege ochtend over die dorre vlakte zijn weg zocht over het land en in de verte een smalle stroom water deed oplichten van wat ooit een brede vloed moest zijn geweest. Breder dan je in dat hete land voor mogelijk zou houden. Er waren ook de waterplaatsen waar mensen in de rij stonden met pannen en jerrycans in afwachting van water dat met vrachtwagens van elders werd aangevoerd, omdat er ter plaatse geen druppel te krijgen was.

En niet eens zo heel veel verder was de zee, dat bij een cycloon alles onder water zetten kon, zodat je tot je knieën er doorheen moest waden, huizen verwoestend soms. Het water dat vrees inboezemt. In een dorp verderop, niet ver bij ons vandaan stond een leger opgesteld – prachtig maar ook veelzeggend - van aardewerken ruiters en paarden met hun blik op de golven om die zee af te schrikken. En als de vloed zo hoog kwam dat die beelden door de golven werden meegesleurd, begonnen meteen de volgende dag de plaatselijke pottenbakkers opnieuw. Alsof hun leven er vanaf hing. Van deze mascottes, die tegelijk zoveel respect uitdrukten voor de macht van de zee.

Ik moest er wel eens aan denken bij het zien van het kleed dat hier deze weken hangt. Dat het volk verbeeldt dat 40 jaar door de droge woestijn moest gaan om uiteindelijk ook nog het water over te steken, dat naar de overkant kan leiden maar waar je ook in verdrinken kan. Intussen zijn wij het zelf die niet weten of wij droogte tegemoet zien of watermassa's, door Femke Kempkes zo veelzeggend verbeeld "het water staat ze tot de lippen" (psalm 69) . Zoals elders in de wereld nu al zoveel plaatsen worden bedreigd, zijn wij het straks misschien zelf.

De Schrift is op zulke verhalen gebouwd en in tijden geschreven waarin de natuur ook dat grote ontzag inboezemde. Het begint er al mee, dat God droog land scheidt uit de oervloed van de zee. Het is er het eerste beeld van leven dat als een wonder moet zijn ervaren hoe dat überhaupt mogelijk is in die kolkende massa. Ik zal trouwens niet gauw vergeten dat koningin Beatrix bij het uitkomen van de Nieuwe Bijbel Vertaling die eerste verzen lezen mocht maar zich -het was op het nieuws – heel even versprak. Waar staat: duisternis lag over de oervloed, haperde ze even en las ze 'overvloed'. Zij herstelde zich snel, maar het was toch al even gezegd: dat er duisternis lag over de overvloed. Een interessante verspreking ook voor een koningin en eigenlijk ook wel een betekenisvolle exegetische dacht ik. Want gaan die verhalen niet altijd over de chaos die mensen zelf in hun hang naar welvaart ervan maken?

Neem het verhaal van de zondvloed als god spijt heeft en de hele wereld kopje onder gaat. Wij zien dat als een mythologisch verhaal, maar toch. We kennen het allemaal. Over Noach met zijn dierbaren en al die mannetjes- en vrouwtjesdieren daar in die ark overleeft. Als in 40 dagen de hele aarde onder water komt te staan en alles wat leeft de dood vindt tot god weer een beetje aan ze begint te denken. Ieder kind groeit ermee op. Elke school heeft wel zo'n ark, met twee koeien, twee beren, twee giraffes, twee kippen. Die als de regen ophoudt en het water zakt gelukkig weer op het land terecht komt, nadat Noach een duif uitliet om te zien of er al wat groen te vinden was.

Jona is een soort parodie op dit verhaal. Ook Jona betekent 'Duif'. Ook zo'n verhaal waar meer kinderen mee opgroeien dan er naar de kerk gaan. 'Jona in de walvis', wie kent het spel niet, waar je liggend in een dubbelgevouwen doek zingend heen en weer wordt geslingerd: 'Jona in de walvis' en dan word je op het droge gegooid, van je een, twee, drie!!! Jona die tot de profeten hoort, die geroepen wordt de mensen op hun verantwoordelijkheid te wijzen, maar geen zin heeft. Wat doet die man dan bij de profeten, is wel gevraagd maar het is ook een verhaal vol zelfspot. Kennelijk van alle tijden, dat niet iedereen in de praktijk zo rechtvaardig en consequent is als je eerst dacht. Jona is in elk geval een duif die ook wel graag de andere kant uit vliegt. Met humor verteld, maar ook wel realistisch.

Het allereenvoudigste is soms misschien wel het moeilijkste om te doen. Wie overvloed kent, stapt daar niet zo makkelijk meer vanaf. En als de massa niet vleugellam is, is het individu het wel. De bijbel gelooft overigens enorm in individuen. Er zijn er genoeg die wat zeggen, maar wie is het die het doet? Hoelang hebben we nog? Hoever nog te gaan? Het water stijgt, de storm steekt op. Stromen krijgen tegenwoordig zelfs namen als Harvey, Irma, Nina - alsof het goden zijn! En Jona, die er geen zin in had zijn verantwoordelijkheid te nemen, komt zelf in zee terecht. Gooi mij maar overboord, zegt hij tegen de bemanning, als hij eindelijk de verantwoordelijkheid neemt voor zijn gedrag. En de wind gaat liggen, de zee kalmeert. De bemanning wordt er gelovig van. Hoe kan het, zeggen ze. Wat een god! Eén man gooi je overboord en er is geen vuiltje meer aan de lucht. Dan wordt Jona gered in een levensgrote vis, een onderzeeër. Jona, die niet redt, maar wordt gered om na drie dagen en nachten uit een vreemd soort baarmoeder met een onderwaterbevalling opnieuw geboren te worden. De grote vraag: of dat nog kan. Of het waar is, dat het altijd nog opnieuw beginnen kan. Als ergens onze hoop op gericht is, lijkt het verhaal te zeggen, is het wel dat desnoods een mens eens niet het eigen belang vooropzet en doet wat moet gedaan.

Eerst 'gilt' Jona, staat er in de tekst, daarna gaat hij bidden, en tenslotte zingen. Uit de diepte. In een gebed dat dan al niet meer een roep om hulp is - want redding is er al – maar eerder een vorm van zelfreflectie: wat zit ik hier? Wat heb ik gedaan? Als hij beseft dat hijzelf fout zat en zelf even ver van huis was als de bewoners van de stad Ninive, die hij had moeten aanspreken. Nu zit hij middenin de chaos, de oervloed uit Genesis 1. De chaos die aan het begin kan staan maar die ook zo vaak resultaat is van overvloed, wanbeleid, onrecht. De koningin zei het destijds al en wie zich verspreekt, spreekt vaak een onverwachte waarheid. Waaruit het zo moeilijk is weg te komen. Daarom is er veel discussie over waar te beginnen. Bij de boeren, de vliegmaatschappijen, het afval. En toch is er iets begonnen.

Het Hebreeuwse woord voor oervloed en chaos, diepte en afgrond (*tehom*), wordt door de Amerikaanse Catherine Keller ook wel vertaald met baarmoeder, de oceanische al-moeder waaruit alle leven voortkomt. Als plaats van hoop waar ondanks alles iets nieuws geboren kan worden. Ze sluit daarbij aan bij de nieuwste kosmologische bevindingen waar uit schijnbaar niets beweging voortkomen kan. Schepping uit de chaos zoals in Genesis 1 is voor haar dan ook iets dat altijd weer gebeurt. Zo gaat de kosmos haar weg en is God niet langer een entiteit daarboven maar deel van een weefsel waaruit het leven telkens opnieuw naar buiten komt.

(..)

Met het zeewier zit Jona om zijn hoofd!. Ook een interessant woordje dat daar gebruikt wordt: het Hebreeuwse 'su^l', dat riet betekent. Zoals in het riet van de Rietzee (de *Jam su^l*) waarin farao met zijn wagens ten onder ging, maar er ook waren die de overkant haalden. En ook het riet, waar Mozes biezen kistje van gemaakt was. Dat 'ondergaan' betekenen kan, zoals in het Jiddische 'sof', maar tegelijk doet hopen dat er redding zal zijn. Jona zit in de buik, het ruim van een vis. En hij bidt dat zijn woorden een ander 'ruim' mogen bereiken: *het ruim van Gods heiligheid*, een beter schip! *Want wie in wanen leven*, bid hij, *zijn hun houvast nu wel kwijt*. Dan wordt hij uitgespuugd en gaat toch naar Ninive, de grote stad. En de Ninevieten keren zich om van het kwaad.

Misschien kent u de afloop ook, als Jona op afstand gaat zitten kijken wat er met Ninive gebeuren zal. En razend is als de boom die hemzelf schaduw gaf verdort, maar de grote stad met al die mensen wordt gered. Een mooie les ethiek. Waar het duidelijk niet alleen te doen is om wat jou goed uitkomt. Dan is wat nutteloos lijkt ook hoopgevend: de verantwoordelijkheid van ieder individu. Ieder die een stuk plastic opraaft of weigert. Verantwoordelijkheid neemt, hoe klein het ook lijkt. Ieder die de vragen die er liggen serieus durft nemen en consequenties trekken, ook als die moeilijk zijn. En iedere plaats waar men verhalen als deze blijft vertellen, met een diepe aansporing.

Juut Meijer